

Over een weidebron in het Heulandeke

Notitie milieu-inventarisatie 2000.07

M.A.P. Horsthuis

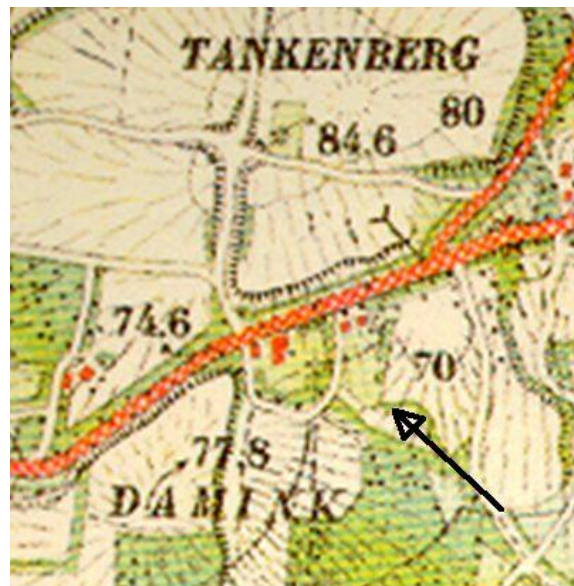
Inleiding

De Provincie Overijssel subsidieert onder andere natuurbouw en natuurherstelprojecten van particuliere grondeigenaren. Een deel van deze projecten is inmiddels geëvalueerd (HORSTHUIS & BREMER 1999). De ontwikkelingen in een aantal nieuwe projecten (met bijzondere natuurwaarden) die nadien opgestart zijn, worden evenwel ook gevolgd.

Een van deze projecten is de herinrichting van het Heulandeke, een terrein dat oostelijk van Oldenzaal ligt (coördinaten 262.05-482.15). Bij deze ingreep is een oude slenk opnieuw afgegraven en is het aanliggende weiland afgeplagd, met als eerste resultaat dat zich zeldzame bronvegetaties hebben kunnen ontwikkelen. Het Heulandeke ligt aan de rand van de Daminkesch te midden van een mozaïek aan extensieve graslanden die voor een deel in bezit zijn van Natuurmonumenten (**Kaart 1**).

Kaart 1 De situatie rondom het Heulandeke zuidelijk van de weg Oldenzaal-De Lutte (topografische kaart 1988). De pijl geeft het Heulandeke aan

Kaart 2 Fragment van de topografische kaart uit 1900. De pijl geeft wederom het Heulandeke aan.

Ingrep en resultaten

In het najaar van 1999 is, in samenwerking met de particuliere eigenaar, een weiland / slenk op de zuidelijke flank van de Tankenberg afgeplagd / afgegraven door Landschap Overijssel. Hierbij is ongeveer 30-50 cm van de toplaag afgegraven. Door beweiding met koeien in natte periodes was deze laag namelijk helemaal vertrappt. Bij de ingrep is in de helling van het terrein tevens een poel gegraven die door water gevoed wordt dat uit de bovenliggende (eveneens afgegraven) helling treedt. Op het moment van bezoek (in augustus 2000) stroomt het water nog af over het maaiveld. Op deze plekken staan tal van kritische plantensoorten: Moerasmuur (*Stellaria uliginosa*), Bronkruid s.l. (*Montia fontana* s.l.), Borstelbies (*Isolepis setacea*), Getand vlotgras (*Glyceria declinata*) en Beek-staartjesmos (*Philonotis fontana*), kenmerkende soorten voor weidebronnen: Bronkruid-associatie (*Philonotido fontanae-Montietum*). In de slenk die grenst aan het naastliggende weiland, treedt water uit dat bedekt is met een bacteriefilm. Onderin deze slenk staan naast de bovengenoemde soorten ook Holpijp (*Equisetum fluviatile*). Op de terreingedeelten die minder onder invloed van het kwelwater staan, groeien Borstelbies (massaal), Egelboterbloem (*Ranunculus flammula*), Moerasdroogbloem (*Gnaphalium uliginosum*), Liggend hertshooi (*Hypericum humifusum*), Geelgroene zegge (*Carex oederi* subsp. *oedocarpa*), Gewoon hauwmos (*Anthoceros agrestis*) en Greppelrus (*Juncus bufonius*), soorten die behoren tot het Dwergbiezenverbond (*Nanocyperion flavescens*).

In **tabel 3** wordt een lijst van soorten gegeven met per soort de mate van voorkomen. Een groot deel van deze soorten kwam vòòr de ingrep niet in het terrein voor en heeft zich naar alle waarschijnlijkheid vanuit de aanwezige zaadvoorraad kunnen ontwikkelen

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Abundantie
Fioringras	<i>Agrostis stolonifera</i>	f
Zwarte els	<i>Alnus glutinosa</i>	r
Geknikte vossenstaart	<i>Alopecurus geniculatus</i>	o
Madeliefje	<i>Bellis perennis</i>	r
Veerdelig tandzaad	<i>Bidens tripartita</i>	r
Pinksterbloem	<i>Cardamine pratensis</i>	o
Geelgroene zegge	<i>Carex oederi</i> subsp. <i>oedocarpa</i>	o
Kale jonker	<i>Cirsium palustre</i>	o
Gewone hoornbloem	<i>Cerastium fontanum</i> subsp. <i>vulgare</i>	o
Hanenpoot	<i>Echinochloa crus-galli</i>	r
Smalle waterpest	<i>Elodea nuttallii</i>	r
Basterdwederik	<i>Epilobium spec.</i>	o
Holpijp	<i>Equisetum fluviatile</i>	r
Lidrus	<i>Equisetum palustre</i>	r
Moeraswalstro	<i>Galium palustre</i>	o
Ruw walstro	<i>Galium uliginosum</i>	r
Getand vlotgras	<i>Glyceria declinata</i>	o
Mannagras	<i>Glyceria fluitans</i>	f
Moerasdroogbloem	<i>Gnaphalium uliginosum</i>	o
Gestreepte witbol	<i>Holcus lanatus</i>	f
Liggend hertshooi	<i>Hypericum humifusum</i>	r
Borstelbies	<i>Isolepis setacea</i>	f
Veldrus	<i>Juncus acutiflorus</i>	r
Zomprus	<i>Juncus articulatus</i>	f

Greppelrus	Juncus bufonius	d
Knolrus	Juncus bulbosus	o
Pitrus	Juncus effusus	o
Tengere rus	Juncus tenuis	r
Klein kroos	Lemna minor	r
Moerasrolklaver	Lotus pedunculatus	o
Wolfspoot	Lycopus europaeus	r
Grote kattenstaart	Lythrum salicaria	r
Akkermunt	Mentha arvensis	o
Bronkruid s.l.	Montia fontana s.l.	r
Waterpeper	Persicaria hydropiper	o
Perzikkruid	Persicaria maculosa	r
Straatgras	Poa annua	f
Gewoon varkensgras	Polygonum aviculare	f
Drijvend fonteinkruid	Potamogeton natans	r
Egelboterbloem	Ranunculus flammula	o
Kruipende boterbloem	Ranunculus repens	f
Akkerkers	Rorippa sylvestris	r
Liggende vetmuur	Sagina procumbens	o
Moerasmuur	Stellaria uliginosa	f
Rode klaver	Trifolium pratense	o
Witte klaver	Trifolium repens	f
Grote lisdodde	Typha latifolia	r

Tabel 3 Lijst van soorten met mate van aanwezigheid (volgens schaal van TANSLEY: r = zeldzaam, o = af en toe, f = regelmatig, d = veel).

Historisch beeld

Op de kaart uit 1900 was de slenk voor een groot deel begroeid met bos met oostelijk hiervan een weiland (**Kaart 2**). In de jaren '20 van de vorige eeuw is in het gebied zware keileem gewonnen en in een iets zuidelijker gelegen steenfabriek verwerkt tot dakpannen. Daardoor is een laagte ontstaan, die in de loop van de tijd weer dichtgeschoven is met zand en afval: bij het opnieuw uitgraven van de slenk werden bijvoorbeeld oude pijpenkoppen gevonden.

Analyse

De vegetatie in het terrein zal zich naar verwachting verder gaan ontwikkelen naar een bloemrijk Dotterbloemhooiland (*Calthion palustris*), met op de natte kwelplekken een Bronkruid-vegetatie. In de natte laagte, waar het water zich verzamelt, zal een wat voedselrijkere vegetatie ontstaan, waarin Liesgras (*Glyceria maxima*) dominant aanwezig zal zijn. In de Atlas van de Vegetatie van Nederland (WEEDA & al. 2000) wordt bij de bespreking van bronvegetaties aangegeven dat deze maar moeilijk te herstellen resp. te ontwikkelen zijn. Dat lukt alleen als de abiotische omstandigheden, dat wil zeggen het puntsgewijs uittreden van water met een bepaalde kwaliteit op een helling in een reliëfrijk gebied, nog intact zijn. De zeldzaamheid van deze abiotische omstandigheden maakt dat vegetaties behorende tot de weidebronnen zo bijzonder zijn. Het Heuillandke vertoont een zelfde ontwikkeling als De Strengen, een succesvol natuurontwikkelingsproject in het Springendal (EYSINK & al. 1999). Nadat op de Stuwwal van Ootmarsum succes geboekt is met herstel van bronsystemen in de Strengen, ligt er op de Stuw-

wal van Oldenzaal eveneens een prachtig voorbeeld dat navolging verdient. Natuurmonumenten heeft daarvoor al een eerste aanzet gedaan met het uitgraven van een dichtgeschoven erosiedal even noordelijk van het Heuillandke. Er liggen echter op de Stuwwal van Oldenzaal meer kansen die uitgebuit kunnen worden.

Literatuur

EYSINK, A. TH. W., M.A.P. HORSTHUIS & C.G. ABBINK-MEIJERINK (1999). Terug naar de bron - plantensoorten als indicator voor herstelbeheer van bronnen in Oost-Nederland. *Stratiotes*: 103-128.

HORSTHUIS, M.A.P. & P. BREMER (1999). Natuurbouw en -herstel op particuliere terreinen in Overijssel. Een evaluatie van projecten. Notitie milieu-inventarisatie 99.02.

WEEDA, E.J., J.H.J. SCHAMINÉE & L. VAN DUUREN (2000). Atlas van de Plantengemeenschappen in Nederland. Deel 1. Wateren, moerassen en natte heiden.
